

ETİBAR ƏBİLOV

(Əvvəli ötən sayımızda)

Rəsul Rza mərd, cəsarətli adam olub. Onun mərdliyi, cəsarəti haqqında çox yazıblar. Onun mərdliyi, cəsarəti haqqında əfsanəyə bənzər söhbətlər bu gün də yazıçılar arasında ağızdan-ağıza gəzir. Bu mərdlik, cəsarət onun poeziyasına da yansıyıb:

DAMÇA

(Rüşvətxor Binamusoviçə açıq məktub)

Saçları ya şövə kimi qapqara.
Ya yumurta sarısı,
Ya tünd qəhvəyi:
Məxməri pivə kimi.
Qəlbini arayıb axtarsan,
dibə kimi-
Bu fikirləri taparsan ancaq.
Neyləyək əlaq
Kimdən əlaq?
Necə əlaq?
Gündüz əlaq?
Ucdantutma hamıdan,
Yoxsa seç- seç əlaq?
Pul var,pul əlaq!

Yoxdu,imarət,pendir,yağ,
Xalça,palaz,keçə əlaq!
Lap bəd başı
fərə əlaq,
beçə əlaq,
Necə olur- olsun.
Necə yaşayır- yaşasın xalq?
Biz əlaq,əlaq!
Gəliri iştahasından az olsa?
Ovqatı təlx olur.
Deyinir...deyinir
Tutasan yaxasından,deyəsən,
Yanı sən də kişisən?!Arvadın özge puluna geyinir.
Yatdığın yorgan- döşək
yediyn çörək,
qızının başındakı örpək,
mənzilindəki limon ağacı,
içi büllür dolu servant,
dörd bir yana düzdüyün
qayıрма çiçək.
Qapı- pəncərələrdəki pərdə,ipək
hamısı rüşvət pulunadır,
Sən də kişi qoymusan adını!
Rüşvət alıb saxlayırsan arvadını.
Bəlkə eşidib bunu
Rüşvətxor Binamusoviç deyər:

"Bəs mənim pulum yoxdur məgər?
Bəs mənim maaşım?".
Yum kalafa ağzını!
Dayan!
Haray salma!
Haray salma!
O xidmət yerini də
rüşvətlə almısan
Gəlininin yumşaq başmağı,
qardaşının iki çeşmə otağı,
hamısı rüşvətlə gəlib başa.
Oğlunun kostyumu,
ayaqqabısı,
qol saati,
cib bıçağı.
bacının qızıl zəncir qolbağı:
hamısı rüşvətə düzəlib.
Gözümə soxma,
bir günlük kef məclisinə
bəs eləməz maaşını.
hələlik girləsən də başını,
hələlik saxlasan da

"BÜTÜN ZAMANLARDA MÜASİR

yeznənin adına yazdırdığın
təzə "Volqa" maşını,
belə getməz.

Tez- gec verərlər
Suyunun,aşını
Yəni sən də kişisən!
Gözünə girsən o maaş!
Bilirsənmi ən layiq adın
nədir sənini?!Aşın müqəyyəd qafiyəsi
Anladınmı?!Qulaq as!
Dara- bara salma!
Sus!
Rüşvət puluna külfət saxlayan
dəyyus!
İndi get al rüşvətini
ala bilərsən.
Bu adla adamlar içində qal,
qala bilərsən.

Belə şeirlər və bu səviyyədə
şeirlər ədəbiyyatımızda çox nadir
hallarda yazılır. Bu şeri həm mənən,
həm də daxilən mərd, saf olan
şairlər yazı bilər. Belə şeirləri daxili
dünyaları zəngin, yaşadığı ömürdən
qürur duyan şairlər yazı bilər.

Atam Rəsul müəllimin ailəsi ilə
həmişə sıx, doğma münasibətdə
olub. Atamın arxivində rəhmətlik
Nigar xanım Rəfibəyliin atama
yazdığı məktublar var. Həmin
məktublardan birindən bir parçanı
burada yazmağa daxili bir ehtiyac
hiss edirəm:

"Hörmətli İmamverdi müəllim!
Ailəmizin səmimi dostu, Rəsul
yaradıcılığının diqqətli və həssas
tədqiqatçısı kimi Sizin nəzərinizə bir
şeyi də çatdırmaq istərdim. Nədənə
bunu Sizə yazmağa daxili ehtiyac
hiss edirəm. Rəsulun şeir
yaradıcılığına Siz mənədən də yaxşı
bələdsiniz. Ancaq onun bir insan,bir
həyat yoldaşı kimi mənə göstərdiyi

qayğı və hörmət heç bir ölçüyə
gəlməyəcək dərəcədə böyükdür. İki
ay Moskvada qaldım. 35 gün
xəstəxanada yatdım. Qışın lap sərt
vaxtı idi. 25-27 dərəcə şaxta olurdu.
Mən yatan xəstəxana onkoloji
institut mərkəzdən 15 kilometr
uzaqda idi. Rəsul bütüm bu
soyuqlarda hər gün mənim yanıma
gəlir, həkimlərimlə görüşür, aparılan
müalicələrlə yaxından tanış olurdu.
Nə lazımsa əsirgəmərdi. Onun
keçirdiyi həyəcan və iztirabı təsvir
etmək mümkün deyil. Kiçik qızım
Təranə də dərslərini, yoldaşlarını,
nişanlısını qoyub iki ay atası ilə
bərabər Moskvada oturdu. Anar iki
dəfə gəlib getdi,operasiyam zamanı
Moskvada oldu. Mən çox qüdrətli
həkimlərin əlində idim. Onların
böyük söyi və hümanizmi sayəsində

deyərlər, məftun idi. "Qızıl gül
olmayıdı..." poeması kitab kimi çap
olunanda həmin poemanı bizim üçün
atam oxumuşdu. Həmin poemanı
oxuyanda atamın dəfələrlə
qəhərlənməsi, göz yaşını tuta
bilməməsi indiyə qədər də gözümün
qabağındadır.

Rəsul Rzanın "Rənglər" silsiləsi
atamı valeh eləmişdi. "Rənglər"
silsiləsi haqqında atam bir məqalə də
yazmışdı. Həmin mədalə
"Azərbaycan" jurnalında çap olundu.
Hamıya məlumdur ki, Rəsul Rza
yaradıcılığını sevənlər olduğu kimi
bədxahları da var idi. Bu
qaragürümlər Rəsul Rza istedadını,
ədəbiyyatımızın incisi olan
əsərlərini, bu əsərlərin müəllifinə-
Rəsul Rza yaradıcılığına və
şəxsiyyətinə olan böyük xalq

sağalıb yataqdan qalxdım, amma
çiyinlərimə əbədi bir bənzər yükü
aldım. Heç altından çıxı bilmirəm
inanın. Moskvaya yolum düşəndə
həkimlərimlə çox səmimi görüşürük.
Mənə elə gəlir ki, bir dərya göz yaşı
da töksəm Rəsulun gözlərində
parlayan yaşları əvəz edə bilməz...".

Etiraf edərkən ki, belə məktublar
ancaq ailəyə ən mərhəm adamlara
yazıla bilər.

Anam rəhmətlik də Nigar
xanımın xətrini çox istəyirdi. Onu
həmişə hörmətlə yad edirdi. Bir
dəfə, 60-cı illərdə atam, anamı da
Rəsul müəllimlə aparıb. Anam
danışdı ki, Nigar xanım məni
mətbəxə apardı: "Gəl naharı
birlikdə hazırlayaq"- dedi. Nigar
xanım şüyüd plov bişirirdi. Anam
deyir ömrümdə birinci dəfə idi ki,
belə bir xörəyin -şüyüd plovun -
olduğunu eşidirdim. Anam bunu
Nigar xanıma da deyir. Nigar xanım
anama "şüyüd plov"un hazırlanması
qaydalarını öyrədir. Plovu da
birlikdə bişirirlər.

Yuxarıda yazmışdım. Atam Rəsul
Rzanın tədqiqatçısı olub. Rəsul Rza
haqqında ilk kitabın (1960) müəllifi
də atamdır. 1970-şi ildə atam "Rəsul
Rzanın yaradıcılıq yolu"
mövzusunda dissertasiya müdafiə
edib. Bundan başqa Rəsul Rza
yaradıcılığı haqqında çoxlu sayda
məqalələr qələmə alıb.Bəlkə də
keçən əsrin 50- 60- 70 illərində
Rəsul Rza haqqında atam qədər
ardıcıl yazan ədəbiyyatçı olmayıb.Və
həmin məqalələr 50-ci illərdən
başlayaraq "Azərbaycan"
jurnalında," Ədəbiyyat və
İncəsənət", "Kommunist",
"Azərbaycan müəllimi" qəzetlərində
ardıcıl olaraq çap edilib... Atam
Rəsul müəllimin yaradıcılığına, necə

məhəbbətini həzm edə bilmirdi.
Rəsul Rzanın ona qarşı olan
qərəzkar nadanlara bir şeiri də var:
*Mən hansı xandə tutdumsa qərar,
Hər gələn piyada "şah", "şah" eylədi.
Neyləyim ki,belə kür təleyim var,
Məni nadanlara ürcah eylədi...*

Rəsul Rzaya o vaxtki qəzet və
jurnallarda yazılan böhtan dolu
qərəzli yazıları mən də oxumuşam
(bu əhəmə o vaxtki bədxahların
"layiqli davamçıları" tərəfindən
təəssüf ki, bu gün də davam edir).Bu
qərəzli məqalələr Rəsul Rzaya təbii
ki,ağır təsir edirdi. Amma o heç vaxt
ümitsizliyə qapılmadı,ona qarşı
qərəzli hücumlara Rəsul Rza
ədəbiyyat tariximizin inciləri olan
şeyrləri ilə cavab verdi. Atamı da
"Rənglər" haqqında olan məqaləsinə
görə tənqid edə bilərlər. O vaxtın
tanınan tənqidçilərindən biri mətbuat
səhifəsində,atamın həmin məqaləsi
haqqında "İ.Əbilovun "Rənglər"
haqqında yürütdüyü fikirlər
"Rənglər"nin özü qədər dumanlıdır"
yazmışdı... O yazı da təbii ki, qərəzli
yazı idi və həmin məqalə müəllifinin
adı (vəfat etdiyi üçün adını
yazmıram) bu gün ədəbiyyatla bağlı
heç bir qəzet- jurnal səhifəsində heç
xatırlanmır da."Rənglər" isə təkcə
Azərbaycan ədəbiyyatının yox,dünya
ədəbiyyatının ən seçgin
nümunələrindən biridir.

Dediym kimi, Rəsul Rzanın
atama böyük hörməti olub.Atama
həmişə hörmətlə yanaşıb... 1959-cu
il dekabrın son həftəsində atamın
anası Sürəyyə xanım dünyasını
dəyişdiyi gün Rəsul Rza atama zəng
edib. Təbii ki, Rəsul müəllimin
nənənin vəfatından xəbəri yoxdur.
Rəsul Rza atamla salamlayıb birbaşa
mətləbə keçir:

Əvvəlki 6-cı səhifədə

-İraqa gedirəm.Məktubunu indicə almışam, xahişinə qayıdan kimi əməl edib anamım şeirlərini,ilk şeir və hekayələrimin dərc olunduğu "Qığılcım" almanaxını, "Dan ulduzu" jurnalını, bir də dayımın şeirlərini göndərəcəyəm. Arxayın ol (atam o vaxtlar Rəsul Rzanın yaradıcılığı haqqında olan dissertasiyasını yazırdı). Sonra Rəsul Rza: -Evdə nə var, nə yox?-deyə soruşur.

Atam deyirdi ki,danışmaq iqtidarım yox idi. Üstəlik səfərə çıxan həssas şairə qubarlı günümün təfsilatını danışmaq istəmirdim.Görünür sükutdan ürəyinə nə isə damdı:"Nə olub? Niyə dinmirsən?". Qırıq-qırıq kılmələrlə bunu deyə bildim. " -Anam keçinib". Axşamcağı atam bir teleqram alır (həmin teleqram atamın arxivindədir): "Ananız Sürəyyanın vəfatı münisibətilə hüznə başsağlığı verib, böyük kədərinizə şərik oluruq. Qayıdan kimi yanındaydı. Rəsul Rza, Bəxtiyar Vahabzadə, Qasım Qasımzadə"... Həmin ərəfədə Rəsul Rza,Bəxtiyar Vahabzadə və Qasım Qasımzadə İraqa yola düşürlər. İraqdan gələndən sonra atam Rəsul müəllimgilə gedib. Rəsul müəllim atama bir daha başsağlığı verəndən sonra ona Kərbəladan gətirdiyi nadir, təberrük hədiyyələri bağışlayıb: Həzrət Əlinin rəngli mübarək rəsmi,Kərbəla möhürü və təsbehi... Bibim Minayə xanım ömrünün sonuna qədər (2004) namazını həmin möhürə qıldı,namazdakı rükətlərarası zikrini həmin təsbehlə etdi. Atam Həzrət Əlinin rəsmi evə gətirəndən sonra şəkil üçün oyma naxışlı qızılı rəngli bir çərsivə düzəltirdi. Həmin pak və müqəddəs rəsm indiyə qədər də qonaq otağımızın divarındadır... Biz o şəkli göz bəbəyi kimi qoruyuruq. Əlbəttə, ən əvvəl Həzrət Əlinin rəsmi olduğu üçün. Eyni zamanda Rəsul Rzanın Şərqə ilk səfərindən gətirdiyi qiymətli yadigar olduğuna görə. Həzrət Əlinin o mübarək rəsmi ilə bağlı mənim o qədər əziz xatirələrim var ki... O vaxt, yəni 1959- cu ildə yaşlı və orta nəsiləndən Həzrət Əlinin şəklinin görünməmişdi... Dəstə-dəstə insanlar (əksəriyyətini heç tanıyırdıq) altı ərəb yazılı o şəkllə baxmağa gələrdilər. Əsasən dindarlar. Başqa rayonlardan da gələrdilər.Ən çox gələnlər cənub zonasından olardı. O vaxt üçün çox nadir hadisə idi... Həyətimizdəki böyük su çəməndə dəstəməz alan insanların bəzisi o şəklin önünə dizin-dizin sürünərək gedirdilər. Şəklin önündə əllərini dərgaha açıb dua edənlər olurdu, namaz qılırdılar, şəklin önündə ağlayan insanları da çox görmüşəm.Bu vəziyyət demək olar ki, keçən əsrin 80-ci illərinin sonuna qədər davam elədi...

Rəsul Rza haqqında yazdıqca xatirələrim çözlənir. Bu işıqlı insan haqqında düşünmək, onun şeirlərini mütaləə eləmək insana yalnız xoş hisslər yaşadır.

Atamın evi Neftçaladadır. Mən isə Neftçalanım 1 kilometrliyində olan, xalq arasında Qoltuq adlanan (Qoltuq əslində Neftçalanın ərazi hissəsidir) ata yurdunda yaşayıram. Atam mən yaşadığım kənddə dünyaya gəib. Orta məktəbi də bu kənddə bitirib. Neftçalaya 1952-ci ildə köçüb. Qoltuqdakı həyətimdə iki ev var, biri mən yaşadığım 2 qatlı ev, bir də atamın Neftçalaya köçəyə qədər yaşadığı iki otaqlı kiçik ev. Atamın yaşadığı ev köhnədir. Bu köhnə ev görünüş cəhətdən yeni evimə xələl də gətirir. Çox adam, dost- tanış bu köhnə evi sökməyi məsləhət görürlər. Amma mən o köhnə evi heç vaxt sökmərəm.Divarlarına atamın anamın, istəklili bibimin nəfəsi hopmuş o ev mənim üçün müqəddəsdir. Həm də o ev tarixi evdir axı. O

" " BÜTÜN ZAMANLARDA MÜASİR " "

evdə kimlər olmayıb? Mustafa bəy Topçubaşov, Vəli Axundov,Süleyman Rüstəm,Süleyman Rəhimov, Bəxtiyar Vahabzadə, İsmayıl Şıxlı,İsa Hüseynov, Xəlil Rza... və əlbəttə Rəsul Rza. Hətta Rəsul müəllim o evdə gecələyib də.

...Neçə illər bundan əvvəl kəndimizdən olan Əkrəm adlı şəxs (indi rəhmətə gedib) mənə maraqlı bir hadisə danışdı.Əkrəm musiqiçi idi,tar çalırdı (70- ci illərdə rayonumuzun musiqi kollektivinin rəhbəri olmuşdu).Atam ona orta mətbədə dərs demişdi.Həmin görüşümüzdə Əkrəm mənə:

-1951- ci il idi.Atam mənə xəbər göndərdi ki, Əkrəm tarını götürüb təcili bizə gəlsin.Tarını götürüb gəldim. Gördüm həyətimizdə 3-4 adam var. Onlardan biri Rəsul Rza idi. Mən onlar üçün tar çaldım. Özü də bərk həyəcanlanmışdım, Zarafat deyil, Rəsul Rza kimi böyük bir şairin qarşısında tar çalmaq bilirsən nə deməkdir? Çalğım xoşuna gəldi Rəsul müəllimin. Bunu bilirsən nədən bilirəm? "Qəzəb və məhəbbət" kitabının üstünə "Gənc tarzən Əkrəmə-gələcəyinə böyük ümidlərlə" sözünü yazıb mənə bağışladı. Həmin kitabı saxlayıram. Gələnlər qonaqlarıma göstərirəm ki,mənə Rəsul Rza kimi böyük bir şair qiymət verib.

Yaşadığım Qoltuq kəndində Rəsul müəllimi görənlər çox olub. Onların əksəriyyəti dünyalarını dəyişsələr də, onların bu böyük şair haqqında xatirələrini, indi onların övladları, nəvələri danışır.

Zabil adlı bir taksidürücüsü var idi.Mənə danışdı ki,atamın tez-tez məşhür qonaqları gələrdi. Bir dəfə dedilər Rəsul Rza gəlib.İndi sən yaşadığın evə.O vaxt kəndimiz çox kiçik idi.Bir dəqiqədə hər hadisədən xəbər tuturduq.İndi sən yaşadığın evin qabağında o vaxt bir təpə var idi. Bir dəstə uşaq həmin təpənin üstündə uzanıb,hava qaralana qədər, uzaqdan- uzağa Rəsul Rzaya tamaşa elədik...

...Fransız yazıçısı, Nobel mükafatı laureatı Fransua Moriak öz Nobel nitqində uşaq illərini "itirilmiş cənnət" adlandırır. Bu sözü sox sevirem.

Həqiqətən də belədir.Ömrün ən xoş illərini, qayğısız uşaq illərində yaşayırdıq. Hər kəs kimi mən də o "itirilmiş cənnət"-in- uşaq illərimin özləmini cəkirəm... Saf, təmiz, qayğısız uşaq illərimin. -O uşaq illərin Rəsul Rza ilə bağlı xoş xatirələrini də tez - tez xatırlayıram. O xatirələrdə atam da həmişə yanımdadır.

Yenə də uşaq 60-cı illərə qayıdıram. Rəsul Rza yaxın dohumu və dostu Ənvər Məmmədخانlı ilə bizzədir. Həmin görüşdən bəzi epizodlar yadımdadır. Rəsul Rza İraq səfərindən danışır. Bir bayatını iki versiyada deyir. Sonralar biləcəm ki, Kərkük bayatıları ilə azərbaycan bayatılarıdır. Bu bayatıların oxşar və fərqli cəhətlərindən danışır, onları izah edir. Ənvər Məmmədخانlı da diqqətlə qulaq asır. Sonra Kərbəladan danışır. İmam Hüseynin əzəmətli türbəsindən söz açır. Füzulinin məzarını ziyarət etmələrindən danışır.Sonra atamdan, Kərbəladan gətirib atama bağışladığı Həzrət Əlinin şəklini soruşur. Məlum olur ki, Ənvər Məmmədخانlı Həzrət Əlinin şəklini bu vaxta qədər görməyib,Ənvər müəllim atama:

-O şəkllə baxa bilərəm?- deyir. Birlikdə

mübarək şəklin olduğu otağa gəlirlər. Atam şəklin önündəki qara ipək örtüyü qaldırır. Ənvər müəllimin çəkli görəkən necə heyrtləndiyi gözümün önündədir. Heyrət və sarsılmış (hər halda mənə belə gəldi) halda şəklin önündə dayanmışdı. Heç biri dinib danışmırdı...

Həmin gün Kürün sahilinə getdilər.Atam mənə də özü ilə apardı. Kürün sahili başdan-başa meşəlik idi. Ömrümdə ilk dəfə idi ki, meşəlik gördüm. Sonra sahildə məxsusu olaraq bizi gözləyən kiçik bir çay gəmisində Kürün gəzintisində çıxdıq. İlk dəfə idi gəmiyə (çay gəmisini olsa da) minirdim. Atamın dostu olan gəmi komandirinin nəzarəti altında, az da olsa gəmini idarə elədim. Gəzintimiz gecə, hava qaralana qədər davam elədi. Və həmin nağılvari gün ömürlük olaraq yaddaşıma köçdü.

...Burada bir haşiyəyə çıxmaq istəyirəm... O unudulmaz gündən bir müddət keçdi. Yenə də imkan olanda ya atamla, ya qohumlarımızla, ya balıq ovu həvəskarları olan bibim oğlu ilə, ya da sinif yoldaşlarımızla Kürün sahilinə gedirdim və hər yerdə gözüm həmin meşəliyi axtarırdı. Amma Kürün sahilində heç bir meşə yox idi. 4-cü,ya 5-ci sinifdə oxuyanda mənə məlum oldu ki, Neftçalada ümumiyyətlə meşə yoxdur.Bəs biz Rəsul müəllimlə hara getmişdik? Nəhayət atamdan soruşdum. Atam:

-Biz həmin gün Mayak (Neftçalada kənd) tərəfə getmişdik- dedi.

-Bəs Kürün sahili başdan- başa meşəlik idi axı- uşaq inadı ilə dilləndim.

Atam:

-Sənin meşə zənn etdiyən ağaclar əslində yulğunluq olub-dedi-Sənin o vaxt boyun kiçik olduğundan hündür boylu yulğunları meşə zənn etmişəm.

Yalnız bundan sonra hər şey mənə aydın oldu.

Həqiqətən də uşaq illərləri unudulmazdır. Gör həmin xatirələr mənə haralara apardı.

(Davamı var)